

РЕГУЛАТОРНИ ИНСТРУМЕНТИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Никола Симић¹, Теута Косуми², Yang Jialiang³

Прегледни рад

УДК: 351.77
502.131.1
349.6

Резиме

Регулативни (контролни, командни) инструменти су мере којима се директно утиче на понашање загађивача путем регулисања процеса и производа, забране испуштања неких загађења у одређеном времену. Они не пружају загађивачу слободу избора другог решења.

Загађивачи морају да се повинују регулативним инструментима, или да се суоче са пеналима у административној и правној процедури. Најчешће се користе законски прописи и стандарди за контролу и остваривање загађења сваког загађивача.

Кључне речи: одрживи развој, правна регулатива, друштвена одговорност.

Увод

Предмет овог истраживања је одрживи развој, као комплексни и мултидимензионални процес који има три основне димензије: филозофску, политичку, социјалну и еколошку. Овај рад се неће бавити самим одрживим развојем ни његовим институционалним аспектима, већ ће се фокусирати на значај доброг управљања друштвеним показатељима за остваривање одрживог развоја, посебно имајући у виду његов принцип међугенерациске солидарности и солидарности унутар генерације. Посматрано с тог аспекта, друштвени показатељи на одговарајућем нивоу би требало да задовољавају потребе садашње генерације, не

¹ МУП Србије – оперативни, Србија

² МУП Србије – полицијски службеник, Србија Е- mail: teakosumi@yahoo.com

³ Агенција за спорт, Кина, Е-mail: stefanweej@gmail.com

угрожавајући притом способност будућих генерација да, такође, задовоље своје потребе. Ако се садашња генерација, у намери да (што више) задовољи своје потребе, превише задужује, или троши, или недовољно улаже у поједине области (образовање, здравље, екологија...), она истовремено ограничава могућности будућих генерација да задовоље своје потребе.

Регулативни инструменти за искорењивање крајњег сиромаштва и глади

Србија је за потребе реализације миленијумских циљева развоја првенствено извршила одређење почетне тачке са које ће се извршити мерење, а затим и усклађивање регулативних инструмената, односно правила и прописа како би извршила усмерење ка њиховој реализацији.

Незапосленост млађе групе грађана старости од 15-24 година представља јако негативан показатељ о будућим зарадама младих, а према извештају Светске банке⁴ отварање нових радних места је било јако споро чак и пре кризе која је наступила 2008. године пре које је био релативан економски раст, па је држава преузела на себе мере подршке младима у налажењу посла и усвојена Националну стратегију за младе за период од 2008. до 2014. године („Службени гласник РС”, број 55/08), Националну стратегију за младе за период од 2015. до 2025. године („Службени гласник РС”, број 22/15) и Акциони план (2009-2014). Након усвајања Закона о младима („Службени гласник РС”, број 50/11), израђени су акциони планови за младе у АП Војводини и у већини општина у Републици Србији. Током 2010. године, је такође усвојена Стратегија каријерног вођења и саветовања у Републици Србији („Службени гласник РС”, број 16/10), итд.⁵

Отварање нових радних места у региону је било спорије него у новим економијама, што се може потврдити Националном

⁴<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16570/9780821399101.pdf?sequence=1>

⁵ Финални извештај о резултатима МЦР, октобар 2015. године

стратегијом запошљавања за период 2011-2020. године⁶, а такав тренд постоји и у земаљама са највећим економским растом, па је РС 2010. године усвојила Национални акциони план запошљавања ради стварања реалних програма и активност запошљавања. Последњи Национални акциони план је донет 2015. године („Службени гласник РС”, број 101/14 и 54/15) где су утврђени неопходне мере за унапређење запошљавања лица која спадају у категорију теже запошљивих због здравствених, образовних, социодемографских или других разлога.

За креирање и спровођење мера активне политике запошљавања, законодавни оквир стварају закони РС који у значајној мери помажу у незапосленима у налажењу посла Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10 и 38/15), помажу особама са инвалидитетом Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Службени гласник РС”, бр. 36/09 и 32/13), а чак у последњем периоду и иностраним лицима Закон о запошљавању странаца („Службени гласник РС”, број 128/2014) које је РС донела на основу усклађивања својих прописа са прописима ЕУ, Светске трговинске организације и конвенцијама МОП-а.

Крајем 2003 године, донета је Стратегија за смањење сиромаштва у Србији којом је РС себи поставила циљ да до 2010. године смањи сиромаштво за пола, што је постигнуто 2007. године. Задатак који је требао да се реализује до 2015. године је постигнут у средњорочном периоду, али овај податак није у потпуности обухватао избеглице и интерно расељена лица. У наредном периоду РС није доносила неке значајније прописе за реализацију овог задатка, већ је препустила да се средства обезбеђена од социјалних давања која чине значајан део буџета обезбеде средства за смањење сиромаштва.

⁶ Службени гласник РС бр. 37/11.

Регулативни инструменти за остваривање универзалног основног образовања

Други циљ МЦР УН и Лисабонска декларација која је имала рок да до 2010. године претвори ЕУ у водећу економску силу засновану на знању су настале из свести о потреби и значају образовања друштва.

Република Србија је пратила тренд ЕУ и Влада је донела велики број стратегија и прописа ради унапређења нивоа образовања међу којима су Национални програм ЕУ интеграција, Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије („Службени гласник РС” број 57/08), Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године („Службени гласник РС”, број 107/12), увиђајући да је образовање један значајан елемент развоја. Бесплатно предшколско и основно образовање у РС је обавезно и гарантовано Уставом („Службени гласник РС”, број 83/06), а постоји могућност бесплатног средњег и високог образовања на академским или стручним студијама. Кључни принципи система образовања у Републици Србији укључује једнак приступ без дискриминације, прилагођавање појединачним образовним потребама и солидарност.⁷ РС се Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 52/11, 55/13, 35/15-аутентично тумачење, и 68/15) обавезала на инкузију свих грађана у образовном систему.

Законом о образовању одраслих, („Службени гласник РС”, број 55/13) уређује се образовање и доживотно учење одраслих као елеменат свеобухватног образовног система у Републици Србији.

Стратегијом за развој образовања коју је Влада Републике Србије усвојила 2012. године, она је себи поставила циљ да од 2012. до 2020. године изврши развој школског система кроз повећање квалитета образовања и задовољење потреба послодаваца кроз обезбеђење неопходних квалификација и као би могли да након

⁷ Извештај о реализацији МЦР у РС, 2015

завршетка школовања могли да поседују вештине потребне за запошљање.

Регулативни инструменти за остварење родне равноправности и побољшање положаја жена

На основу резултата истраживања Повереника за заштиту равноправности спроведеног 2013. године у РС, жене се налазе на првом месту по изложености дискриминацији. Влада РС је покренула разне иницијативе за стварање једнакости полова, али као најбитнији је био Закона о равноправности полова који је усвојен 2009. године. Национална стратегија дефинише државну политику која има за циљ да се елиминише дискриминација против жена, побољша њихов друштвени положај и интегрише родна равноправност у све владине институције, као једна од компоненти у поступку демократизације друштва у Републици Србији.⁸ Највећи помаци РС у стварању родне равноправности су Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности („Службени гласник РС”, број 15/09) и Акциони план за спровођење националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2010. до 2015. године („Службени гласник РС”, број 67/10).

Одбор за људска и мањинска права и родну равноправност Народне скупштине, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Координационо тело за родну равноправност, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и родну равноправност, Завод за равноправност полова, Заштитник грађана, Повереник за заштиту равноправности представљају институционални оквир за заштиту права жена и стварање родне равноправности.

РС је остварила и значајне резултате у спречавању родно заснованог насиља са третирањем породичног насиља као кривично дело Кривични законик Републике Србије („Службени

⁸ Извештај 2015. године

гласник РС”, бр. 85/05 – исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 и 108/14) и стварањем мера заштите жена као жртви насиља у породицама. Конвенција Савета Европе којом се спречава и бори против насиља над женама је ратификована у РС у 2013. години.

Регулативни инструменти за смањење смртности деце

Здравље деце је један од сталних приоритета у Србији. Основне активности у оквиру система здравствене заштите су дефинисане још у Програму здравствене заштите жена, деце, школске деце и студената⁹, и посебно наглашене у актуелним стратешким документима везаним за реформу система здравствене заштите¹⁰:

- Пројекат „Јачање служби за здравствену заштиту мајке и детета“,
- Пројекат „Интегрисани рани развој“,
- Пројекат „Исхрана“, са Програмом превенције поремећаја дефицита јода, праћењем раста и развоја деце и припремом Националног плана акција за превенцију анемија изазваних недостатком гвожђа.

Стратегија и акциони план реформе система здравствене заштите (са усвојеном Здравственом политиком и Визијом система здравствене заштите) посебно наглашавају ове мере.¹¹

Фокус на смањењу смртности деце је базиран на имунизацији и подизању свести грађана везано за потребу одласка код доктора током трудноће и бризи о деци након њиховог рођења. Регулативни инструменти су фокусирани на део живота деце кад њихова смрт долази због спољног утицаја као што су несреће, насиље међу децом и менталних проблема и то у делу Нацрта националне стратегије за младе (2015-2019), Стратегија развоја здравља младих у Републици Србији („Службени гласник РС”,

⁹ Уредба о здравственој заштити жена, деце, школске деце и студената. Службени гласник РС 49/95.

¹⁰ Министарство здравља Републике Србије (Симић С, Шаулић А, Грозданов Ј, Бјеговић В, Атанасијевић Д). *Боље здравље за све у трећем миленијуму*. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2003.

¹¹ Министарство здравља Републике Србије оп. Цит.

број 104/06) и Закон о безбедности саобраћаја на путевима („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13-УС и 55/14).

Регулативни инструменти за унапређење матерналног здравља

У току су различити пројекти од којих се очекује да унапреде ефикасност и квалитет рада у службама за репродуктивно здравље (пројекат СЗО и француске владе усмерен на развој скрининга карцинома грлића материце са пилот подручјем у Браничевском округу, и пројекат Европске агенције за реконструкцију који се односи на превентивне праксе, и усмерен је на превенцију и скрининг поремећаја здравља). У стратегији Министарства здравља „Боље здравље за све у трећем миленијуму“, пажња је поклоњена и програмима репродуктивног здравља младих.¹²

Регулативни инструменти за борбу против ХИВ/АИДС-а, туберкулозе и осталих болести

Министарство здравља је кроз финансирање Глобалног фонда покренуло програме за смањење броја корисника дрога за смањење ширења ХИВ-а. Влада РС је 2010. године усвојила Националну стратегију за борбу против ХИВ/АИДС-а, о инфекцији ХИВ-а и сиде кроз коју је створила стратешки оквир и активности за превенцију ХИВ/АИДС-а, лечење оболелих и подршку против даљег ширења.

Код контроле туберкулозе је покренут пројекат „Контрола туберкулозе у Републици Србији кроз спровођење стратегије директно опсервиране терапије и обухват ризичних популација“ и од 2004. године се бави контролом стопе оболелих и повећањем процента успешно излечених од болести.

Поводом задатка за повећање очекиваног трајања живота за две године Влада РС је усвојила Стратегију за превенцију и контролу

¹² Министарство здравља Републике Србије оп. Цит.

хроничних незаразних болести¹³ („Службени гласник РС”, број 22/09) како би смањила стопу смртности од болести крвотока, као једне од болести са знато високом стопом смртности у Србији.

У периоду од 2000.-2015. године су проведене одређене мере ради смањења пушења, посебно код старосне групе од 13-15 година, чији је број пушача износио 16,9% 2003. године, а односе се на Закон о дувану („Службени гласник РС”, бр. 101/05, 90/07, 95/10, 36/11, 6/12 - усклађени износи, 69/12 - усклађени износи, 93/12, 8/13 - усклађени износи, 64/13 - усклађени износи, 108/13, 4/14 - усклађени износи, 79/14 - усклађени износи и 5/15 - усклађени износи), Акциони плана за период до 2010. године, ратификацију Оквирне конвенције о контроли дувана и усвајање и имплементацију Стратегије контроле дувана Републике Србије.

Алармантан податак да је повећан број младих од 15-19 година старости који су пробали психоактивне супстанце је довео до тога да је Влада РС донела Стратегију за борбу против дрога и Акциони план за спровођење програма ради превенције конзумирања опојних средстава.

Ради помоћи у бризи деци са сметњама у развоју донет је Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства („Службени гласник РС”, број 123/14) и увео потребу да медицинске институције воде регистар о бризи лицима са сметњама у развоју.

Регулативни инструменти за осигурање одрживости животне средине

Област животне средине има значајно место у оквиру миленијумских циљева. Право на здраву животну средину као и дужности заштите и унапређивања животне средине у Србији¹⁴, загарантовани су Уставом Републике Србије. Животна средина у

¹³ Стратегија за превенцију и контролу хроничних незаразних болести 2009 - 2015, доступна на http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678

¹⁴ Vojvodić, Н. [2018]. *Ekološki društveno odgovorno poslovanje. Pravo i privreda*, 56(1-3), 98-123.

Републици Србији је крајем осамдесетих година прошлога века била мање угрожена него у већини других европских земаља.

РС је у оквиру својих евроинтеграција добила обавезу да изврши значајан напредак у области обезбеђења одрживости животне средине и то Националним програмом за заштиту животне средине донетим 2010. године. Овим програмом РС се ангажовала у санирању штета нанетих природној средини и обезбеђење еколошких јавних добара. У 2011. години је Влада донела Националну стратегију за апроксимацију у области животне средине ради усакађивања националног законодавства у области заштите животне средине са законодавством ЕУ.

Законом о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09-др. закон, 72/09-др. закон и 43/11-УС) РС је уредила интегрални систем заштите животне средине којим се обезбеђује остваривање права човека на живот и развој у здравој животној средини и уравнотежен однос привредног развоја и животне средине. Као други важнији документи у овој области су усвојени Стратегија управљања отпадом за период 2010-2019. године („Службени гласник РС”, број 29/10), Стратегија о биодиверзитету¹⁵ за период 2011-2018. године („Службени гласник РС”, број 13/11) и Стратегија заштите ваздуха на основу Закона о заштити ваздуха („Службени гласник РС”, број 36/09 и 10/13).

Пројекат „Ажурирање Националног имплементационог плана за спровођење Стокхолмске конвенције о дуготрајним органским загађујућим супстанцама“ је довео до усвајања системских закона ради спровођења Стокхолмске конвенције, Закон о хемикалијама („Службени гласник РС“, број 36/09, 88/10, 92/11, 93/12 и 25/15), Закон о управљању отпадом („Службени гласник РС“, број 36/2009 и 88/2010) и Закон о потврђивању Протокола о дуготрајним органским загађујућим супстанцама уз Конвенцију о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима из 1979. („Службени гласник РС-Међународни уговори“, број 1/12).¹⁶

¹⁵ Mikić, H. [2018]. Kultura i Agenda održivog razvoja 2030. *Čitalište*, 17(33), 3-15.

¹⁶ <http://www.ekologija.gov.rs/organizacija/sektori/sektor-za-planiranje-i-upravljanje-u-zivotnoj-sredini/odeljenje-za-hemikalije/pops/?lang=lat>

У 2015. години је израђена Стратегија управљања водама на територији РС на основу Закона о водама (Службени гласник РС, бр. 30/10 и 93/12).

Уредбом о условима за стицање статуса повлашћеног произвођача електричне енергије и критеријуме за оцену испуњености тих услова („Службени гласник РС”, број 72/09) и Уредбом о мерама подстицаја за производњу електричне енергије коришћењем обновљивих извора енергије и комбинованом производњом електричне и топлотне енергије („Службени гласник РС”, број 99/09) Влада РС је имала циљ да повећа ниво коришћења еколошких извора електричне енергије.

Ради повећања нивоа рециклаже који је у РС био на јако ниском нивоу усвојени су Закон о управљању отпадом („Службени гласник РС”, бр. 36/09 и 88/10) и Национална стратегија за апроксимацију у области заштите животне. Ниво покривености становништва прикупљањем отпада је предвиђено Националном стратегијом управљања отпадом са проценом да ће до 2015. године бити покривено 80% становништва, а 2025. године целокупно становништво РС.

У периоду од 2000. до 2015. године Србија је решавала стамбено збрињавање социјално угрожених кроз неколико закона и стратегија, Закон о социјалном становању („Службени гласник РС”, број 72/09), Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС”, број 24/11), Стратегија за смањење сиромаштва у Србији из 2003. године и Национална стратегија социјалног становања („Службени гласник РС”, број 13/12).

Регулативни инструменти за развијање глобалних партнерских односа у циљу развоја

Република Србија остварује свестрану сарадњу на пољу развоја са УН системом и УН агенцијама кроз реализацију Оквирног програма за развојну помоћ (UNDAF) и као кандидат за приступање ЕУ кроз инструменте предприступне помоћи (ИПА фондове), као и кроз учешће у програмима ЕУ који су отворени за

државе кандидате за чланство. Земље ЕУ су кључни даваоци развојне помоћи како кроз систем УН, тако и билатерално.¹⁷

Србија остварује и значајну сарадњу са Кином, Канадом и Норвешком које су давале значајну финансијску подршку за развој, а у партнере за развој, између осталог у области инфраструктуре се налазе Русија, Кина и Уједињени Арапски Емирати.

Закључак

Друштвени инструменти утичу на процену трошкова и прихода могућих алтернативних акција економских актера усмеравајући њихово одлучивање и понашање у изабраним алтернативама ка стварању пожељне ситуације у животној средини, у односу на ситуацију која би била без примене ових инструмената.

Они остављају слободу друштвеним актерима да врше изборе за које мисле да су најбољи за њих. Најчешће се примењују субвенције. Циљ добровољних инструмената је интернизација друштвено еколошке свести и одговорности у процесу одлучивања друштвених актера применом притиска и/или директног и индиректног убеђивања.

Ова врста инструмената има једну заједничку карактеристику са економским инструментима а то је флексибилност. Често се користе заједно са регулативним и друштвеним инструментима и ради се о добровољним споразумима и конвенцијама између одређених индустрија и Владе те државе.

Литература

1. Mikić, H. [2018]. Kultura i Agenda održivog razvoja 2030. *Čitalište*, 17(33), 3-15.
2. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16570/9780821399101.pdf?sequence=1>

¹⁷ Извештај за реализацију МЦР

3. Финални извештај о резултатима МЦР, октобар 2015. године
4. Извештај о реализацији МЦР у РС, 2015
5. Уредба о здравственој заштити жена, деце, школске деце и студената. Службени гласник РС 49/95.
6. Министарство здравља Републике Србије (Симић С, Шаулић А, Грозданов Ј, Бјеговић В, Атанасијевић Д). *Боље здравље за све у трећем миленијуму*. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2003.
7. Vojvodić, H. [2018]. Ekološki društveno odgovorno poslovanje. *Pravo i privreda*, 56(1-3), 98-123.
8. Стратегија за превенцију и контролу хроничних незаразних болести 2009-2015, доступна на http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678
9. <http://www.ekologija.gov.rs/organizacija/sektori/sektor-za-planiranje-i-upravljanje-u-zivotnoj-sredini/odeljenje-za-hemikalije/pops/?lang=lat>

Датум доласка (Date received): 10.04.2019.

Датум прихватања (Date accepted): 30.05.2019.